

Det er slående, at man i Karl 10. Gustavs Sverige finder en række paralleller til Danmark i adelsvældens sidste dage. Björn Asker nævner dem ikke direkte, og det er heller ikke hans sigte, men her kan nævnes: Karl Gustav forsøgte at styre mere »enevældigt«, end råd og *riksdag* brød sig om, bl.a. ved at lade vigtige rigsembedsposter som *riksmarskens* stå vakante gennem længere tid, ligesom Christian 4. og Frederik 3. gjorde. Oprustningen af hæren rummede en egen dynamik, som drev frem mod aktiv krig: Krigen kunne og måtte »føde sig selv« på fremmed jord. Den påbegyndte danske oprustning i vinteren 1656-57 måtte således anvendes til aktiv krig eller en ydmygende – og dyr – aftakling, ligesom svenskekongens hær måtte i aktion først i Polen, siden i Danmark, hvis ikke han skulle trække sig ydmyget tilbage. Krigsfinansieringen foregik i udpræget grad fra hånden og i munden og efter det forhåndenværende søms princip. Det gjaldt også for stormagten Sverige. Alt sammen var det kendetegnende problemer for de fremvoksende magtstater – eller med en nyere term: *fiscal-military states*. Bogen er behageligt fri for fejl, og det skal derfor kun nævnes som et pudsigt kuriosum, at Asker skriver, at bådforbindelsen stadig går fra Korsør til Nyborg – bogen er dog udgivet 11 år efter åbningen af Storebæltsforbindelsen! Mere ærgerligt er det, at han som oftest undlader at tage stilling i de historiefaglige kontroverser, der har været om forskellige hændelser. Selvom han udtrykkeligt ikke har som ambition at opdyrke nyt land i Karl Gustav forskningen, gør hans indgående kendskab til den hidtidige forskning ham fuldt ud kompetent til at vurdere, hvilke spor i den hidtidige forskning og den deraf følgende uenighed, han finder mest farbare. Det ville have gjort en beundringsværdig nøgtern og sober biografi om Danmarks – næsten – banemand endnu bedre.

Lars Christensen

NIELS H. FRANSEN: Nordgrønland 1790-96. Inspektør B. J. Schultz' indberetninger til direktionen for den Kongelige grønlandske Handel. København 2010, Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. 731 s. 349 kr.

Som det fremgår af bogens udmærkede introduktion, var der efter 1782 to inspektører i Grønland. Inspektørerne fungerede som øverste myndighed i henholdsvis Sydgrønland (sæde i Godthåb) og Nordgrønland (sæde i Godhavn). De havde det administrative ansvar for forholdene i

deres inspektorater og udgjorde forbindelsesleddet mellem bestyrerne af kolonierne og den Kongelige grønlandske Handels direktion i København. Schultz' indberetninger fortæller derfor stort og småt om livet i Nordgrønland set fra inspektørens synpunkt. Der er meddelelser om utallige aspekter af koloniernes drift, om hval- og anden fangst, om mandskabet, om grønlænderne, om alverdens praktiske forhold.

Et ofte forekommende tema er de udenlandske skibes, særligt engelske hvalfangeres, snighandel, der undergravede den Kongelige grønlandske Handels monopol. Problemerne med de udenlandske skibe begrænsede sig ikke til snighandel men omfattede omgang – til tider løssluppen – med den grønlandske befolkning. Schultz anmoder i august 1791 om et armeret skib for blandt andet at få mere autoritet bag håndhævelsen af princippet om, at grønlænderne skulle skærmes mod europæisk indflydelse (212). Anmodningen afspejler, hvor vanskeligt det var for inspektøren at forhindre grønlændernes kontakt med udenlandske søfolk, der ikke følte sig forpligtede på reglerne.

På mange måder afspejler indberetningerne således, at vilkårene for ledelse var vanskelige i Grønland. Her spiller omfanget af de områder, som inspektørerne skulle have overblik over, en stor rolle, men Schultz' problemer lader også til at afspejle den præmis, at de koloniale myndigheder til tider havde vanskeligt ved at få anerkendt deres autoritet. Historikeren Frederick Cooper beskriver i bogen *Colonialism in Question. Theory, Knowledge, History* (University of California Press, 2005), at kolonimagter ofte havde lange arme (store politiske ambitioner) men svage fingre (vanskeligheder med at indfri samme ambitioner). I tråd med denne iagttagelse er der mange slående eksempler på inspektørens problemer med at opnå den fornødne respekt blandt såvel mandskab og de lokale grønlændere som skibsbesætninger fra fremmede nationer.

Eksempelvis skriver Schultz en del om sine overvejelser over, hvorvidt de praktiserede straffereformer faktisk medvirkede til at hæve moralen i inspektoratet. Et eksempel er indberetningen fra august 1791, hvor han beskriver følgende scene (179):

Jens Christensen som efter forommeldte Resolution No 996 fik 12 Slag, hvilke Baadsmanden fra Skibet gav ham offentlig, spurgte da det var forbie, om han ikke skulle have fleere. For nu at faa de sidste Karle noget hensigtsmæssigere afstraffet, maatte jeg overtale Commandeuren at forrette en Under Officeers Pligt. Dette gjorde denne stærke Mand saa godt, at omendskiøndt de

som vare bestemte 15 Slag sagde, at dette kun var Collonist Tractement, bleve de dog meere end vel forsynet, og kunde tilsidst ikke staae uden at blive holdte. Men mon dette gjorde den Effect man kunde vente?

Senere reflekterer Schultz videre over problemerne med at finde effektive straffe og konkluderer, at bøder (mulct) og korporlige straffe kun har beskeden virkning på mandskabets moral i kolonien. Derfor, mener Schultz, bør straffene »følges op« efter hjemkomst fra kolonien, eksempelvis med slavearbejde for manglende betaling af bøder (180). Udgivelsen af indberetningerne giver, som eksemplet viser, et spændende indblik i vilkårene for den koloniale styring.

Arbejdet med udgivelsen er gennemført med redelighed og akkurate. Eksempelvis præsenteres læseren for de begrundede principper bag transskriberingen af indberetningerne. Gode forklarende noter, fine registre over såvel personer som emner og den udmærkede introduktion sætter en velfungerende ramme om indberetningerne. Ligeledes giver de to instrukser til henholdsvis kolonibestyrerne (1782) og inspektør Schultz (1790), der er gengivet i bogen, et godt afsæt til læsningen.

Som det fremgår af Kildeskiftelselskabets præsentation af bogen, er der tale om en klassisk kildeudgivelse. Det indebærer, at indberetningerne er gengivet i deres helhed. Dette valg har både fordele og ulemper. En af fordelene er, at bogens brugere selv kan danne sig overblik over alle inspektørens indberetninger. Selvom indberetningerne er omfattende, hjælper det effektive emneregister her på navigationen. En ulempe ved udgivelsesformen er, at bogen kun dækker korrespondancen fra den ene side. Selvom det jævnligt, i fodnoterne, bliver refereret, hvordan direktionen i København besvarede konkrete forespørgsler, får man ikke indtryk af tonen og vægtningen i direktionens svar på inspektørens skrivelser. En tematiseret udgivelse, hvor forskellige sager forfølges i korrespondancen mellem de forskellige instanser, havde givet et anderledes indblik i forholdene.

Alt i alt rummer udgivelsen masser af stof til videre analyse i eksempelvis opgaver og specialer, og den giver samtidig et fint indblik i administrationen af Grønland i slutningen af 1700-tallet. Niels H. Frandsen, arkivar ved Grønlands arkiv, har udført et imponerende arbejde ved at transskribere materialet og har hermed gjort et righoldigt materiale tilgængeligt for interesserede uden mulighed for langvarige kildestudier.

Søren Rud